

1 Η παραχάραξη των όρων: Θουκυδίδου *Ιστορίαι* 3.82.4

Μανουσάκης Νικόλαος

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στο 3^ο βιβλίο των *Ιστοριών* του Θουκυδίδη μας δίνει, ευσύνοπτα και με ακρίβεια, την εικόνα της «διαστροφής» που υφίστανται οι λέξεις (ὀνόματα) εντός του πλαισίου ενός πολέμου, ως ένα εκ των δεινών που αυτός συνεπάγεται. Παρατίθεται εδώ το σχετικό απόσπασμα σε μετάφραση Ελ. Βενιζέλου: «Και κατήντησαν να μεταβάλουν αυθαίρετως την καθιερωμένην σημασίαν των λέξεων, διά των οποίων δηλούνται τα πράγματα. Τῶντι, ἡ μὲν παράλογος τόλμη εθεωρήθη ως ανδρεία, ετοίμη εἰς θυσίαν χάριν των πολιτικῶν ὁμοφρόνων, ἡ προνοητικὴ διστακτικότης ως εὐσχημος δειλία, ἡ σωφροσύνη ως πρόσχημα ανανδρίας, ἡ δὲ ἀπὸ τῆς ἀρετῆς ἀποστρέφουσα βραδυκίνησις. Ἡ τυφλὴ παραφορά ἐκρίθη ως ἀνδρική ἀρετὴ, ἐνῶ ἡ χάριν ἀσφαλείας περαιτέρω σκέψις ως εὐσχημος πρόφασις υπεκφυγῆς.». Με αφορμὴ το ἀπόσπασμα αὐτὸ θα προσπαθήσουμε νὰ ἀναπτύξουμε τὸ ζήτημα τῆς πολιτικῆς ορολογίας, τὶς παλινωδίες στὶς ὁποῖες μπορεῖ νὰ ὁδηγήσει ἡ διαστρέβλωση τῶν ὀρων στὸ πεδίο αὐτὸ, καθὼς καὶ τὴν ἀναγκαιότητα, στὶς μέρες μας εἰδικά, οἱ πολιτικοὶ ὀροι νὰ εἶναι ἀπολύτως σαφεῖς καὶ κατανοητοί. Ἀκόμη, θεωρώντας ὅτι πολλοὶ πολιτικοὶ ὀροι φορτίζονται σὲ μεγάλο βαθμὸ ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ συγκυρία που τοὺς δίνει περιεχόμενον, θα προσπαθήσουμε νὰ ἐντοπίσουμε σὲ ποῖο βαθμὸ οἱ ἴδιες οἱ λέξεις, οἱ ὀροι, ταυτιζόμενοι με τὶς ἱστορικὲς συνθήκες, τὶς συντηροῦν με θετικὸ ἢ ἀρνητικὸ τρόπο στὴ μνήμη τῶν ἀνθρώπων.

The counterfeiting of terms: Thucydides *Historiae* 3.82.4

Manousakis Nikolaos

ABSTRACT

In the third book of *Historiae* Thucydides gives us in a very short but very accurate depiction of the way people are counterfeiting words in war time just to make them serve their own purposes. Beginning from that passage will try to explore the ambiguous territory of political terminology, the retractions which may lead to the distortion of the terms, and the necessity, nowadays especially, for political terms to be pristine and fully understood. Also, considering that many political terms were very closely connected to the historical context that created them and produced their meaning we will try to identify in to what extent the words/terms themselves are maintaining in a positive or a negative way the circumstances that gave birth to them in the memory of people.

1 Θουκυδίδου *Ιστορία* 3.82.4

Αρκετά συχνά σε κείμενα κυρίως επιστημονικού ή και δοκιμιακού χαρακτήρα συναντάει κανείς τη φράση «ελλείπει ακριβέστερου όρου», όταν ο συγγραφέας προσπαθεί να αποδώσει κάτι με ακρίβεια αλλά ο τρόπος απόδοσης στον οποίο -εξ' ανάγκης- καταλήγει δεν τον ικανοποιεί απολύτως. Εξ' αυτού ορμώμενος θα 'λεγε λοιπόν κανείς ότι το διακύβευμα στην αναζήτηση των όρων είναι η ακρίβεια. Αν ανατρέξουμε στο λήμμα όρος σε δυο σύγχρονα λεξικά της νέας Ελληνικής θα συναντήσουμε τα εξής ως προς την ορολογική του σημασία:

-Λεξικό ιδρύματος Τριανταφυλλίδη: ονομασία έννοιας ή πράγματος η οποία χρησιμοποιείται σε συγκεκριμένο τομέα της ανθρώπινης δραστηριότητας.

-Λεξικό Μπαμπινιώτη: η λέξη ή φράση με ειδικό περιεχόμενο, η οποία δηλώνει έννοια από συγκεκριμένο χώρο (επιστήμες, καλές τέχνες, επαγγέλματα κτλ).

Άρα λοιπόν έχουμε να κάνουμε με λέξεις ή φραστικές δομές που αφορούν σε απολύτως συγκεκριμένο χώρο του επιστητού και χαρακτηρίζονται από ακρίβεια. Ωστόσο, υπάρχουν περιοχές του επιστητού στις οποίες η ακρίβεια στην επιλογή και τη χρήση των όρων δεν είναι πάντοτε επιθυμητή. Ένας τέτοιος χώρος είναι πολλές φορές και η πολιτική.

Στην ανάγκη τους να πείσουν με τα λεγόμενα τους οι πολιτικοί καταφεύγουν συχνά σε γοργία τεχνάσματα, ερμηνεύοντας τις λέξεις κατά τρόπο βολικό. Προεκτείνοντας στην ουσία τη δεδομένη σημασία μιας λέξης στην κατεύθυνση που εξυπηρετεί τους σκοπούς τους. Αυτή η τακτική δεν είναι βεβαίως σημερινή. Άλλωστε οι σοφιστές και οι ρητοροδιδάσκαλοι από την κλασική ως την ελληνιστική και τη ρωμαϊκή εποχή δίδασκαν προαλοφόμενους πολιτικούς. Μάλιστα, μια πολύ εύστοχη περιγραφή αυτής της γλωσσικής παθογένειας συναντάμε στο τρίτο βιβλίο της *Ιστορίας* του Θουκυδίδη (3.82.47), την οποία μεταφέρω εδώ στην πιο πρόσφατη μετάφραση του Νίκου Σκουτερόπουλου: «Μαίνονταν έτσι οι εμφύλιοι σπαραγμοί στις πόλεις, και όπου τύχαινε να ξεσπάσουν κάπως καθυστερημένα, μόλις έφθαναν πληροφορίες για όσα είχαν ήδη γίνει αλλού, συντελούσαν πολύ στο να επινοούνται ακόμα χειρότερα πράγματα ως προς τη δολιότητα των εγχειρημάτων και τον τερατώδη χαρακτήρα των αντεκδικήσεων. Και άλλαζαν την καθιερωμένη σημασία των λέξεων ώστε να ταιριάζει με τις πράξεις τους. Έτσι η ασυλλόγιστη τόλμη λογίζοταν γενναιότητα και αφοσίωση στην παράταξη, η προνοητική αυτοσυγκράτηση εύσχημο πρόσχημα δειλίας, η σωφροσύνη πρόφαση ανανδρίας και η σφαιρικότερη θεώρηση των πραγμάτων καθολική ανικανότητα για δράση. Η παράφορα ασυγκράτητη ορμή θεωρήθηκε ανδρική αρετή και η προσεκτική εξέταση προκειμένου να σιγουρευτεί ένα εγχείρημα

εύσχημη πρόφραση υπεκφυγής»¹.

Προλαβαίνοντας μια λανθασμένη εντύπωση που προκύπτει από την απόδοση μιας συγκεκριμένης λέξης η οποία, ειρήσθω εν παρόδω, δεν αποσοβείται ούτε στην για πολλούς λόγους σπουδαία μετάφραση του Ελευθερίου Βενιζέλου, θα προστρέξουμε στο πρωτότυπο. Ο Θουκυδίδης περί της διαφοροποίησης της σημασίας γράφει το εξής: «καὶ τὴν εἰωθυῖαν ἀξίωσιν² τῶν ὀνομάτων ἐς τὰ ἔργα ἀντήλλαξαν». Η «εἰωθυῖα ἀξίωσις τῶν ὀνομάτων» δεν είναι η καθιερωμένη σημασία των λεκτικών μονάδων, αλλά η αξία που δίνεται στις καταστάσεις που αυτά περιγράφουν. Τη σύγχυση αυτή έλυσε μόλις το 1982 σε ένα άρθρο του ο John Wilson³. Αυτό που λέει στην ουσία ο Θουκυδίδης είναι ότι πράξεις και καταστάσεις το άκουσμα των οποίων θα έπρεπε να προκαλεί φρίκη αποκτούσαν θετικό περιεχόμενο στα χείλη κάποιων πολιτικών παραγόντων, υπηρετώντας συγκεκριμένες σκοπιμότητες φυσικά.

2 Εμείς και οι όροι

Ερχόμενοι στα καθ' ημάς και εξετάζοντας τις παλινωδίες, όχι πια του Πελοποννησιακού Πολέμου αλλά, της σύγχρονης Ελλάδας θα προσπαθήσουμε να αποδείξουμε ότι ο Θουκυδίδης με το προηγθέν απόσπασμα κατασκεύασε μια μαθηματική ταυτότητα που ισχύει δια πάσα τιμή, μιας και όπως σημειώνει αλλού ο ίδιος, ο κόσμος δεν πρόκειται ν' αλλάξει ποτέ όσο η φύση του ανθρώπου παραμένει ή ίδια. Το πρώτο παράδειγμα που θα δώσουμε για να στοιχειοθετήσουμε τη θέση μας αφορά στη λέξη θυσία. Πρόκειται για μια λέξη με ένα ευρύ εννοιολογικό φάσμα. Από τη μια μιλάμε για τη θυσία της Άλκηστης, που αποτελεί παράδειγμα συζυγικής αφοσίωσης και αγάπης, από την άλλη όμως μιλάμε και για τη θυσία της Ιφιγένειας στο βωμό του κοινού καλού, που ήταν όχι βέβαια η επιστροφή της Ελένης, αλλά η επεκτατική πολιτική των Αχαιών⁴. Ωστόσο, αν το δει κανείς συγκεντρωτικά η λέξη θυσία είναι συνδεδεμένη περισσότερο με πράξεις θαυμαστές, ηρωισμού και μεγαλείου παρά με τις υπαρκτές αρνητικές της συνυποδηλώσεις. Σήμερα όμως, για τους σύγχρονους έλληνες, η λέξη θυσία και μάλιστα η φράση «η θυσία του ελληνικού λαού» ακούγεται πάρα

¹ Βλ. Σκουτερόπουλος (2011) 455

² Ο Gomme στο υπόμνημά στο τρίτο βιβλίο του Θουκυδίδη διακινδυνεύει μια ακόμα πιο αρνητικά φορτισμένη ερμηνεία μεταφράζοντας ως: διεκδικούσαν το δικαίωμα να αποδίδουν νέες ερμηνείες σε παλιές λέξεις

³ Βλ. Wilson (1982) 18-20

⁴ Και οι δυο αυτές όψεις της θυσίας είναι έκδηλες στις δραματοποιήσεις των οικείων μύθων από τον Ευριπίδη στις ομώνυμες τραγωδίες. Ειδικά ο τελικός μονόλογος της αμφισβήτησης που εκφωνεί η Κλυταιμνήστρα στην *Ιφιγένεια εν Αύλιδι*, είναι ενδεικτικός της ειρωνικής διάστασης που αποδίδει στην εν λόγω θυσία ο ποιητής.

πολύ συχνά και από επίσημα χείλη, όντας όμως εν πολλοίς ταυτόσημη με μια πολιτική λιτότητας για την οποία έπρεπε να εφευρεθεί ένα πιο εύσχημο όνομα.

Η ανάγκη να γίνονται θετικά φορτισμένες αξιολογικές κρίσεις επί γεγονότων που στην πράξη είναι αρνητικά δεν εξαντλείται στην ιδιόμορφη χρήση του όρου θυσία που προαναφέραμε, αλλά φαίνεται να πληθαίνει και να ανθεί στην ιστορική συγκυρία που διανύουμε. Προσπαθώντας λοιπόν να ανιχνεύσουμε αυτή την τάση στη σημερινή πολιτική ζωή της χώρας, σχεδιάσαμε και εκτελέσαμε ένα γλωσσικό πείραμα. Εντοπίσαμε τέτοιες περιπτώσεις διαστροφής των όρων από δυο πηγές, μια επίσημη και άρα εν πολλοίς στυλιζαρισμένη και μια λιγότερο επίσημη και άρα γλωσσικά πιο προσωπική. Η επίσημη πηγή είναι οι τοποθετήσεις νυν και πρώην βουλευτών και πολιτικών αρχηγών σε ομιλίες τους στο βήμα της Βουλής και η λιγότερο επίσημη είναι οι τοποθετήσεις τους επί πολιτικών ζητημάτων σε ένα από τα πιο διαδεδομένα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, το twitter. Μέσα από τις προαναφερθείσες τοποθετήσεις προσπαθήσαμε να αντλήσουμε όρους που έχουν κατ' εξακολούθηση διαστραφεί και να εξηγήσουμε την πορεία αυτής της διαδικασίας. Καθώς, όπως είναι κατανοητό, η παρούσα ανακοίνωση ερευνά τις πολιτικές γλωσσικές επιλογές και τη σημασία τους και μόνο, δεν θα γίνει καμία προσωπική αναφορά σε πολιτικά πρόσωπα και καταστάσεις.

Ένας πολύ συχνά επαναλαμβανόμενος όρος τον τελευταίο καιρό είναι η «πολιτική δίκη». Πολιτικά πρόσωπα που η συμμετοχή τους σε τελεσθέντα ποινικά αδικήματα ερευνάται από τη δικαιοσύνη χρησιμοποιούν τον όρο «πολιτική δίκη» προκειμένου να υποδείξουν ότι η νομική διαδικασία που κινήθηκε εναντίον τους δεν έχει ουσιαστική ποινική βάση, αλλά αποσκοπεί αποκλειστικά στην αμαύρωση της πολιτικής τους φήμης και στον τερματισμό της πολιτικής τους σταδιοδρομίας. Στην ουσία ο όρος «πολιτική δίκη» που χρησιμοποιείται αμυντικά από τα προαναφερθέντα πρόσωπα δεν θα μπορούσε γλωσσικά σε καμιά περίπτωση να λάβει αυτή τη σημασία. Θα είχε μάλιστα ενδιαφέρον στο σημείο αυτό να δούμε το διττό χαρακτήρα του όρου πολιτική. Πολιτική λοιπόν σημαίνει μεν την ενασχόληση με τα κοινά αλλά σημαίνει εξίσου και την επιτήδεια και πολλές φορές υστερόβουλη τακτική που ακολουθεί κάποιος προς επίτευξη των στόχων του. Ο Παπαδιαμάντης -ένας τεχνίτης της γλώσσας και πολύ ευαίσθητος χειριστής της- είναι ένα πολύ ενδιαφέρον παράδειγμα ακριβούς διαχωρισμού των δυο σημασιών του όρου, καθώς αφενός μεν ουδέποτε τις συγχέει στα κείμενά του, αφετέρου μας δίνει μια πολύ καθαρή εικόνα της ουσίας τους. Στα

*Δύο Τέρατα*⁵ και στους *Χαλασοχώρηδες*⁶, τα δυο ίσως πιο πολιτικά του διηγήματα, με την έννοια του ότι γίνεται λόγος περί πολιτικής, ο όρος πολιτική συναντάται μόνο με τη σημασία της επιτήδειας και υστερόβουλης τακτικής, ενώ όλες οι άλλες γλωσσικές πραγματώσεις της λέξης έχουν την έννοια της ενασχόλησης με τα κοινά. Έτσι «ο Σπληνογιάννης διηγείτο εις την σύζυγόν του ότι από πολιτικόν απλώς υπέσχετο εις τον Λάμπρον τον Βατούλαν» αλλά «Ο νεοφερμένος από την ξενιτειάν είχαν αισθήματα, εξέφερε γενικάς σκέψεις επί των πολιτικών πραγμάτων». Το ίδιο και στον *Έρωτα στα χιόνια*⁷ όπου η πολυλογού γειτόνισσα, η φλύαρη και ψεύτρα επιζεί χάρη στην «ψευτοπολιτικήν» της.

Όροι όπως πατρίδα και πατριωτισμός, που στο παρελθόν είχαν περάσει τρόπον τινά στο περιθώριο ως αναχρονιστικοί, τώρα επανέρχονται στο πολιτικό λεξιλόγιο άλλα μ' ένα μάλλον στρεβλό τρόπο. Ακραίες πολιτικές δυνάμεις που κερδίζουν έδαφος το τελευταίο διάστημα στο πολιτικό μας προσκήνιο ευαγγελίζονται μια Ελληνικότητα που απηχεί το όμαιμο, το ομόγλωσσο και το ομότροπο του Ηροδότου [*Ουρανία*, 144] και καπηλεύονται εμφανώς τους προαναφερθέντες όρους. Σε μεγάλο βαθμό ως αντίδραση στο λαϊκό έρεισμα που διεκδικούν και πολλές φορές επιτυγχάνουν οι εν λόγω κινήσεις, εκπρόσωποι άλλων πολιτικών χώρων κάνουν πλέον πολύ συχνή χρήση «πατριωτικών» όρων. Το «Προσδοκούμε την Ανάσταση της πατρίδας», αλλά και ο «αγώνα[ς] που δίνουμε για την Πατρίδα και την παράταξη» κι' άλλα ηχηρά παρόμοια δίνουν καθαρά το στίγμα της εν λόγω τάσης.

Οι όροι εκτός των άλλων, καλώς ή κακώς, είναι και ενδεικτικοί των προσώπων. Δηλαδή επί παραδείγματι ο σύγχρονος όρος «πολιτική του μνημονίου» ανακαλεί στο μυαλό αυτού που τον ακούει πολύ συγκεκριμένα πρόσωπα από τα οποία θα μπορούσε να είχε λεχθεί. Έτσι, κατά κάποιον τρόπο, ο πολιτικός όρος ταυτίζεται με το πολιτικό πρόσωπο ή τον πολιτικό σχηματισμό. Ένα άλλο ενδεικτικό παράδειγμα αυτής της σύνδεσης των προσώπων με τους όρους είναι ο όρος «κυβέρνηση εθνικής σωτηρίας».

Το τελευταίο διάστημα ο όρος «ανάπτυξη» που βρίσκεται συνεχώς σχεδόν σε όλα τα πολιτικά χείλη έχει διασταλεί σε τέτοιο βαθμό που φτάνει να χωράει την αντιμετώπιση της ανεργίας, τη θεραπεία των κοινωνικοοικονομικών ανισοτήτων, τη δημιουργία υποδομών κάθε είδους κτλ. Στον αντίποδα βρίσκεται ο όρος ύφεση ό οποίος δείχνει μεν μια πτωτική διάθεση, χωρίς όμως τις περισσότερες φορές να ανταποκρίνεται αντικειμενικά στο γεγονός που περιγράφει. Οι εν λόγω όροι ενδεχομένως λειτουργούν και ως ένα είδους κοινωνικού

⁵ Βλ. Κοκκίνης (2009) 202-212

⁶ Βλ. Αδάμος (1992) 133-196

⁷ Βλ. Αδάμος (1999) 197-204

placebo που πείθει τον πολίτη ότι βρίσκεται περίπου σε ισορροπία ανάμεσα στη φεύγουσα ύφεση και την επερχόμενη ανάπτυξη. Η πρακτική της επιλογής πιο «βελούδινων» λέξεων για πολύ δύσκολες και δραματικές πολλές φορές καταστάσεις, δεν είναι καινούργια στη σύγχρονη Ελλάδα. Καταστάσεις όπως η εισβολή στην Κύπρο το 1974 ή η απόβαση στα Ίμια το 1996 αναφέρονταν στις δηλώσεις πολλών πολιτικών της εποχής, αλλά και μεταγενεστέρων με την περιεκτική (:) φράση «τα γεγονότα στην Κύπρο» ή «τα γεγονότα στα Ίμια».

3 Ο διωγμός των όρων

Όταν οι όροι είναι τόσο ακριβείς που δεν μπορούν να εξυπηρετήσουν έναν πολιτικό λόγο, τότε εξοβελίζονται. Και είναι απολύτως φυσικό μιας και αποτελούν μια επικίνδυνη βάση στην οποία θα μπορούσε να στηριχθεί μια κριτική. Τη θέση των όρων έρχονται να καταλάβουν λέξεις πολυσήμαντες και εν πολλοίς «ετερόφωτες», χωρίς δικό τους σαφές περιεχόμενο, που δίνουν στον αγορητή τη δυνατότητα να μην είναι σαφής κι' έτσι να μπορεί με σχετική ευκολία να διατείνεται πως δεν εννοούσε αυτό που κατενόηθη. Έχουν κυκλοφορήσει κατά καιρούς διάφοροι πίνακες, έναν⁸ εκ των οποίων θα παρουσιάσουμε και εδώ που αποτελούνται από μια σειρά από στήλες χωρισμένες σε κουτιά τα οποία περιέχουν φράσεις που αν συνδεθούν από τα αριστερά στα δεξιά αποδίδουν πολύ εύηχες πολιτικές τοποθετήσεις που όμως είναι απολύτως κενές νοήματος. Οι πίνακες αυτοί μάλιστα συνοδεύονται από τον χαρακτηριστικό υπότιτλο: «Πώς να μιλάτε χωρίς να λέτε τίποτα».

Κάνοντας το πείραμα της σύνθεσης αυτό που πραγματικά προκαλεί εντύπωση είναι το πόσο οικείες ακούγονται οι παραγόμενες φράσεις και πόσο αποδιωγμένοι είναι οι όροι, οι λέξεις που επιζητούν την ακρίβεια, από ένα τέτοιο λεξιλόγιο, με βάση το οποίο θα μπορούσε κάποιος να απεραντολογεί επ' αόριστον χωρίς στην ουσία να θίγει κανένα απολύτως θέμα.

⁸ Για τον πίνακα βλ. <http://www.arcadiportal.gr/news/sxolio-tou-sokrati-i-ksulini-glossa-ton-politikon>

A Κυρίες και κύριοι	B η πραγμάτωση των στόχων που έχουμε θέσει	Γ μας επιβάλλει να αναλύσουμε πολύ προσεκτικά και συνειδητά	Δ τις υπάρχουσες οικονομικές συνθήκες και τα θεσμικά πλαίσια
Από την άλλη πλευρά	η έκταση και η μέθοδος διαμόρφωσης των στελεχών	παίζουν σημαντικό ρόλο για να καθορίσουμε	τους άξονες μιας μελλοντικής πορείας.
Και ταυτόχρονα	η σταθερή άνοδος στην ποιότητα και την ποσότητα των προσπαθειών μας	μας υποχρεώνει να προσδιορίσουμε και να καθορίσουμε	ένα γενικότερο σύστημα πλατιάς συμμετοχής
Δεν πρέπει όμως να μας διαφεύγει ότι	η παρούσα δομή του συστήματος αυτού	μας βοηθάει να προετοιμάσουμε και να αφομοιώσουμε	τις νέες τάσεις και κατευθύνσεις απέναντι στην πρόκληση των καιρών.
Κατά τον τρόπο αυτό	ένα νέο μοντέλο πολύπλευρης δράσης	εγγυάται την ευρύτερη δυνατή απήχηση ώστε να επεξεργαστούμε	τις νέες συνιστώσες και συντεταγμένες
Η καθημερινή πρακτική έχει αποδείξει ότι	η ανάπτυξη της ποικιλότητας δραστηριότητάς μας	συμβάλλει με τρόπο αποφασιστικό στο να σηματοδοτήσει	τις βάσεις μιας προοδευτικής μετεξέλιξης
Περιττεύει να υπογραμμίσω τη σημασία αυτών των στοιχείων γιατί	η αδιάκοπη προσήλωσή μας στην πρακτική της τεκμηρίωσης και ενημέρωσης	βοηθάει αποφασιστικά στην προσπάθεια να στερεώσουμε	ένα δυναμικό σύστημα αντιμετώπισης των νέων μεγάλων απαιτήσεων του καιρού μας
Η πολυμορφία και πλούσια εμπειρία αλλά και	το δυνάμωμα και η επέκταση των δομών	μας δίνουν σε μεγάλο βαθμό την ευχέρεια να εκτιμήσουμε	τις καλύτερες δυνατές συνθήκες για την επιτάχυνση του έργου μας
Η επιμέλεια της οργάνωσης και προπάντων	η πλατιά συμμετοχή των λαϊκών μαζών στις σχετικές επεξεργασίες	αποτελούν μια πολύ σημαντική βάση για	ένα καινούργιο μοντέλο ανάπτυξης
Τα ιδεολογικά κριτήρια όταν συνδυαστούν και	με το ξεκίνημα μιας αποφασιστικής καμπάνιας	εγκαινιάζουν μία διεργασία που συμβάλλει στο να τελειοποιήσουμε	τις διάφορες μορφές ενίσχυσης της επιρροής μας

4 Η μνήμη των όρων

Οι πολιτικοί όροι που περιγράφουν ιστορικές (περισσότερο ή λιγότερο αληθείς) συνθήκες είναι κατά κάποιον τρόπο αυτοφυσείς. Φυτρώνουν εκεί που υπάρχει η ανάγκη να περιγράψουν ένα γεγονός ή μια κατάσταση και κάθε φορά που εκφέρονται ζωγραφίζουν με τον πιο αποτελεσματικό τρόπο την εικόνα αυτού που λέγεται. Γι' αυτόν το λόγο είναι και ουσιαστικά περιεκτικοί. «Η μικρασιατική καταστροφή», «ο χορός του Ζαλόγγου», «ο εθνικός διχασμός», «το κρυφό σχολείο», «η μεταπολίτευση» είναι από τις περιπτώσεις εκείνες που οι λέξεις λειτουργούν αφηγηματικά και ένα ολόκληρο ιστορικό περιεχόμενο μεταφέρεται με τον πιο λιτό τρόπο. Τέτοιοι όροι γεννούν συναισθήματα και ερωτήματα. Ξεφεύγει κατά πολύ από τους στόχους της παρούσας ανακοίνωσης η οποιαδήποτε αναφορά στις ιστορικές συνθήκες των προαναφερθέντων όρων. Αυτό που επιζητούμε να αναδείξουμε είναι ότι οι πολιτικο-ιστορικοί όροι μπορούν να λειτουργήσουν αφηγηματικά αλλά και ως αρμός ανάμεσα στους ανθρώπους για τους οποίους σημασιολογικά έχουν νόημα. Π.χ για έναν αμερικανό πολίτη «εθνικός διχασμός» δε σημαίνει ό,τι για έναν έλληνα πολίτη. Το ίδιο ισχύει

για τη «μεταπολίτευση» και για όλα τα προαναφερθέντα. Με τον ίδιο τρόπο ο όρος «ανεξαρτησία» (independency) έχει άλλο νοηματικό φορτίο για τον αμερικανό που δεν το έχει για τον έλληνα πολίτη. Όλα αυτά βεβαίως είναι ελέγχιμα από την άποψη του πόσο αφορούν τελικά τον καθένα και κατά πόσον έχουν γι' αυτόν κάποια αξία. Ωστόσο υποστηρίξαμε, νομίζω πειστικά, ότι οι όροι μπορούν να λειτουργήσουν ως φορείς ιστορικής μνήμης. Και ακριβώς αυτή την ιστορική μνήμη που συγκρατούν οι όροι χρησιμοποιούν πολιτικά συμφέροντα προκειμένου να εμπνεύσουν στο λαό την αίσθηση της συνέχειας και της ταύτισης με το ιστορικό παρελθόν. Εμφανίζονται ως προστάτες των όρων που κάποιοι άλλοι αποδιώχνουν και κατ' ουσία προσεταιρίζονται τους πολίτες εκείνους που βρίσκουν στους όρους αυτούς ένα κομμάτι της ταυτότητάς τους.

5 Οι προεκλογικοί όροι

Οι όροι «πολιτική τόλμη, αποφασιστικότητα και ευθύνη», «αλλαγή σελίδας», «φυσικός πλούτος», «δημόσια περιουσία», «μερίδιο ευθύνης», «ελπίδα», «προοπτική», «προοδευτικός σχεδιασμός», «ιστορική μνήμη», «σχέση εμπιστοσύνης» και πολλοί άλλοι περιφέρονται από τηλεοπτικά σποτ σε προεκλογικές ομιλίες και από συνεντεύξεις και ντιμπέιτ σε σλόγκαν και αναρτήσεις στα κοινωνικά δίκτυα. Η επιλογή των όρων αυτών με τις τόσο θετικές και πολλά υποσχόμενες συνυποδηλώσεις δεν προκαλεί βεβαίως εντύπωση. Είναι απολύτως λογικό ότι οι τόσο προσεκτικά επιλεγμένοι όροι που αποδίδουν βραχυλογικά λύσεις σε όλα τα προβλήματα που έχουν τεθεί, για να επιτύχουν το στόχο τους πρέπει να αποπνέουν αισιοδοξία και ταυτόχρονα να επιδεικνύουν σθένος και σφρίγος. Οι όροι πρέπει να περιγράφουν τον ηγέτη με τον οποίο θα ταυτιστούν και να γίνονται οι πιο ισχυροί του σύμμαχοι στην προσπάθεια σύνθεσης της επικοινωνιακής του εικόνας.

Ο πιο κοινός ίσως προεκλογικός όρος είναι ο όρος «δέσμευση» ο οποίος, εν πολλοίς, στεγάζει και όλους τους υπόλοιπους. Αυτό που παρακολουθούμε κατά τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου είναι ας μου επιτραπεί η έκφραση το «ξεχείλωμα» των όρων, μιας και στα χέρια συγκεκριμένων πολιτικών και επικοινωνιολόγων οι όροι παραγемίζονται με υπονοήματα, που συνεπικουρούνται φυσικά και από τα ανάλογα οπτικά ερεθίσματα, εντελώς ξένα προς τη φύση και τη σημασία τους. Έτσι, όροι μέχρι πρότινος συγκεκριμένοι και καθαροί στη σημασία τους, ταυτίζονται με μικροπολιτικές πρακτικές και χάνουν - προσωρινά βεβαίως- τη δυναμική τους μέσα στη γλώσσα, εφόσον ανακαλούν απευθείας στη μνήμη των πολιτών μια πλαστή πολιτική υπόσχεση. Παραδείγματα τέτοιων όρων είναι η «ανάκαμψη», η «συνεργασία δυνάμεων», τα «μέτρα οικονομικής ενίσχυσης», η «λαϊκή ετυμηγορία», η «ψήφος εμπιστοσύνης» και πολλά άλλα.

6 Επίλογος

Αυτό που συνάγεται από όλα τα παραπάνω είναι, κατά βάση, ότι ενώ οι πολιτικοί όροι μπορούν να είναι εξαιρετικά «αφηγηματικοί» και εύστοχοι, η χρήση τους μπορεί και είναι με πολλούς και διαφορετικούς τρόπους παθογενής. Μιλήσαμε για όρους που παραχαράσσονται για να δώσουν άλλο αξιακό περιεχόμενο στα γεγονότα, για όρους που εξοβελίζονται από ένα λεξιλόγιο που επιζητεί την ασάφεια, για όρους που ανακαλούν ολόκληρες περιόδους και γι' αυτό γίνονται αντικείμενο μικροπολιτικής εκμετάλλευσης, για όρους που ταυτίζονται με πρόσωπα παρέχοντάς τους ιδιότητες που δεν έχουν.

Ποια θα μπορούσε λοιπόν να είναι η υγιής αντίδραση σ' αυτή τη διαστροφή των όρων; Όχι βέβαια να προσπαθήσουμε να προστατεύσουμε τους όρους. Αυτό θα ήταν εντελώς άσκοπο, και άλλωστε οι όροι στην πραγματικότητα δεν μας έχουν καμιά ανάγκη. Οι στρεβλώσεις στο πολιτικό λεκτικό επίπεδο -μικρότερες ή μεγαλύτερες- υπάρχουν και θα υπάρχουν. Αυτό που μπορούμε να κάνουμε είναι να είμαστε πιο συνειδητοποιημένοι στον τρόπο που αντιμετωπίζουμε την πολιτική ορολογία, κατέχοντας τη γνώση της σκόπιμης διαστρέβλωσής της. Να κρίνουμε τους πολιτικούς όρους πριν τους αποδεχτούμε και να κρατάμε στο νου μας ότι στο πολιτικό πεδίο αποτελούν ψηφίδες μιας εικόνας- αληθινής ή ψεύτικης.

Θα ήθελα να κλείσω με ένα κομμάτι από το *Σύσσημον*, την εκτενή σύνθεση του Νίκου Παναγιωτόπουλου, που συμπυκνώνει με τον τόσο αποτελεσματικά συνεκτικό τρόπο, αυτόν της ποιήσης, όλο το νόημα της παρούσας ανακοίνωσης:

«Οι πραγματικά γραμματισμένοι
όσοι είναι πραγματικά μέσα στα γράμματα
δεν υπηρετούνε την αλλαγή του νοήματος των λέξεων
και σωστό είναι αυτό
και ποιος θέλει ν' αλλάζει το νόημα ενός πράγματος
που απ' αυτό κάτι κερδίζει
πρέπει ν' αρχίσεις να χάνεις
για να σκεφτείς να πεις το κέρδος σου ζημιά

Είναι οι χαμένοι της ζωής
που υπηρετούνε την αλλαγή του νοήματος των λέξεων
καθώς κάνουν μια χρήση άσκοπη και εκδικητική
επειδή τις κρίσιμες ώρες πίσω απ' τις λέξεις
δεν βρίσκαν τίποτε
και δεν μπορούσαν να πούνε
ότι εμείς είμαστε ολοκαυτώματα λογικά
και σφάγια ζωντανά.»

Βιβλιογραφία

- [1] Αδάμος Τ., *Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης: Επιλογή I* (Αθήνα 1992)
- *Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης: Επιλογή III* (Αθήνα 1999)
- [2] Ε. Βενιζέλου., *Θουκυδίδου Ιστορίαι* (Αθήνα 2011)
- [3] Gomme A. W., *A Historical Commentary on Thucydides*, (Oxford 1956)
- [4] Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών-Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη (επιμ.), *Λεξικό της κοινής νεοελληνικής* (Θεσσαλονίκη 1998)
- [5] Κοκκίνης Σ., Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη: *Τα ρόδινα ακογιάλια και άλλα διηγήματα* (Αθήνα 2009)
- [6] Μπαμπινιώτης Γ., *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας* (Αθήνα 1998)
- [7] Παναγιωτώπουλος Ν., *Σύσσημον ή τα Κεφάλαια* (Αθήνα 2006)
- [8] Σκουτερόπουλος Ν., *Θουκυδίδη Ιστορία*, (Αθήνα 2011)
- [9] Wilson J., «'The Customary Meanings of Words were Changed' – Or were they? A Note on Thucydides 3.82.4», *The Classical Quarterly* 32 (1982) 18-20

Μανουσάκης Νικόλαος

Υπομήφιος Διδάκτωρ Κλασικής Φιλολογίας Ε.Κ.Π.Α.

nikolasmanou@gmail.com